

Asia: VN/12900/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan näkemykset sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen (keskus) mielestä esityksen tavoitteet ovat kannatettavia. Keskus pitää erityisesti kriittisten sosiaalipalveluiden ja asiakkaiden oikeuksien toteutumisen varmistamista hyvin tärkeänä. Keskus suhtautuu kuitenkin epäillen siihen, että esityksellä voitaisiin vastata kestävästi sosiaalityöntekijöiden ja heidän sijaistensa saatavuuspulmiin sosiaalityön laatua ja asiakasturvallisuutta heikentämättä. Viimeisimpien selvitysten perusteella merkityksellisiä keinoja sosiaalityöntekijöiden saatavuuden ja pysyvyyden parantamiseen ovat mm. rekrytointiin ja sitouttamiseen liittyvät tekijät, palkkaus, koulutuksen mahdollistaminen, erilaiset urapolkumallit, esihenkilötuki, mentorointi, hyvä perehdytys.

Keskus korostaa, että alan henkilöstön saatavuutta tulee parantaa työoloja ja osaamista vahvistamalla. Sosiaali- ja terveysministeriön kansallisessa asiakas- ja potilasturvallisuusstrategiassa 2022–2026 yhtenä strategisena kärkenä on hyvinvoivat ja osaavat ammattilaiset. Työntekijöiden hyvinvointi ja osaaminen on yhteydessä asiakas- ja potilasturvallisuuteen. Työntekijöiden määrällisen lisäämisen tavoite kelpoisuusehtoja väljentämällä voi sitä vastoin sisältää mm. riskin siitä, että sosiaalityöntekijän tehtäviä hoitavat määräaikaisesti mutta käytännössä kuitenkin pysyväluonteisesti sijaispäteivät henkilöt vuoden välein vaihtuen. Tämä puolestaan voi heijastua ohjauksesta, valvonnasta ja päätöksenteosta vastuussa olevien sosiaalityöntekijöiden kuormitukseen ja lisätä heidän vaihtuvuuttaan.

Keskuksen mielestä sosiaalityössä on huomioitava asiakaslähtöisyys ja turvattava mahdollisimman pysyvät ja luottamukselliset asiakassuhteet. Hyvinvointialueilla työn organisointi ja palvelut ovat erilaisia. Pätevä, kokenut ja pysyväisluonteisesti sitoutunut ammattihenkilö pystyy todennäköisesti huomioimaan alueen erityispiirteet, palvelujen tarjonnan ja niiden organisointitavat päätöksenteossaan, millä voi olla myös vaikutuksia siihen, että asiakkaat ohjautuvat nopeammin tarkoituksenmukaisiin palveluihin. Tällä on myönteisiä vaikutuksia kustannusten hallintaan.

Asiakasturvallisuusriskien tunnistaminen ja hallinta

Esityksessä kerrotaan, että valvontaviranomaisilta saatujen tietojen mukaan sosiaalihuollon palvelujen saatavuuden ja asiakasturvallisuuden vaarantumisen pääasiallisina syinä on ollut

tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien henkilöiden puutteellinen osaaminen hallinnollisesta menettelystä, sosiaalihuollon lainsäädännöstä, sosiaalihuollon asiakasasiakirjojen kirjaamisesta, käytettävissä olevista sosiaalipalveluista sekä julkisen vallan käytön edellytyksistä virkatoimessa. Myös tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivan ohjauksessa ja valvonnassa on havaittu puutteita.

Esityksen toteutuessa työnantajan velvollisuus varmistua tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivan riittävästä osaamisesta ja muista edellytyksistä esityksen mukaan vahvistuu. Työnantajan on kiinnitettävä huomiota siihen, millaiset työnkuvat ja vastuut tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivilla voi olla, jotta sosiaalihuollon asiakkaiden, ja erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden, kuten lasten, oikeuksien toteutuminen ja asiakasturvallisuus varmistetaan. Työnantajan tulee varmistua siitä, että työntekijällä on tehtävien kannalta riittävä koulutus, kokemus ja ammattitaito ja että tilapäisenä sosiaalityöntekijän tehtävissä toimiville henkilöille on järjestetty asianmukainen johto ja valvonta, joka tosiasiallisesti pystyy puuttumaan toiminnassa mahdollisesti havaittuihin epäkohtiin tai asiakasturvallisuuden vaarantumiseen.

Keskuksen näkemyksen mukaan edellä sanottu korostaa järjestäjien ja tuottajien omavalvonnan merkitystä, jonka avulla varmistetaan palveluiden saatavuutta, laatua ja turvallisuutta. Omavalvontaohjelmissa/-suunnitelmissa tulisikin kuvata käytännönläheisesti, miten jokaiselle sosiaalityöntekijän tehtävissä tilapäisesti toimivalle nimetään vastuullinen ohjaaja, joka on kokenut ammattipätevyyden ja riittävän työkokemuksen omaava henkilö ja miten sosiaalityöntekijän tehtävissä tilapäisesti toimivia henkilöitä perehdytetään, ohjataan ja valvotaan työssään. Suunnitelmissa tulisi tunnistaa ja arvioida keskeiset asiakasturvallisuusriskit ja niiden hallintatoimet sekä se, miten poikkeamien, puutteiden tai virheiden kohdalla toimitaan niiden korjaamiseksi, niistä oppimiseksi ja toiminnan kehittämiseksi edelleen asiakasturvallisuutta parantavaan suuntaan.

Ehdotetulla muutoksella vahvistettaisiin oikeus toimia tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä myös henkilöille, jotka eivät ole sosiaalityöntekijän ammattiin opiskelevia. Keskus suhtautuu ehdotukseen kriittisesti ja tietyin varauksin. Jos näiden työntekijöiden määrä tilapäisestikin sosiaalityöntekijän tehtävissä lisääntyy merkittävästi, kasvaa myös riski alalle soveltumattomien henkilöiden toimimiseen erittäin vastuullisissa tehtävissä haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden parissa. Mikäli tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimiva ei olisi sosiaalihuollon ammattihenkilö, kuten laillistettu sosionomi, ei henkilöön soveltuisi myöskään sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain valvontasäännökset.

Sosiaalityöntekijän ammattiin opiskelevat sosiaalityön pääaineopiskelijat ovat ns. SORA-säädösten piirissä. Nämä mahdollistavat koulutuksen järjestäjien puuttumisen alalle soveltumattomuuteen. Asiakasturvallisuuden näkökulmasta on riski, että tilapäisen sosiaalityöntekijän tehtävässä pitkäänkin toimiva henkilö, joka ei opiskele sosiaalityön ammattiin eikä ole sosiaalihuollon ammattihenkilö mutta jonka toiminnassa on puutteita tai joka ei sovellu alalle, voi työnantajaa tiheästi vaihtaessaan jäädä vaille tarvitsemaansa ohjausta ja valvontaa. Tilanteissa, joissa työnantajien omavalvonnalliset toimenpiteet eivät ole riittäviä, mahdollisuus myös sosiaalityöntekijän tehtävissä työskentelevän henkilön toiminnan viranomaisvalvontaan on tärkeä varmistaa.

Ehdotus

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus ehdottaa harkittavaksi, että niiden sosiaalityöntekijän ammattiin opiskelevien ohella, jotka ovat suorittaneet hyväksytysti sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä käytännön harjoittelun, oikeus toimia tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä olisi vain sosiaalihuollon ammattihenkilöillä, jotka ovat suorittaneet soveltuvan sosiaalialan

korkeakoulututkinnon, johon on sisältynyt tai jonka lisäksi on suoritettu hyväksytysti sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä käytännön harjoittelu tai joilla on soveltuvan sosiaalialan korkeakoulututkinnon ja sosiaalityön perus- ja aineopintojen lisäksi riittävä käytännön kokemus ja ammattitaito. Lisäys varmistaisi niiden tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien henkilöiden, jotka eivät opiskele sosiaalityöntekijän ammattiin, kuulumisen ammattihenkilövalvonnan piiriin.

Esityksen perusteluissa esitettyjen tietojen mukaan hyvinvointialueilla tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivista yhteensä noin 700 henkilöstä noin 540 on sosiaalityön pääaineopiskelijoita ja loput noin 160 työntekijää on henkilöitä, jotka ovat suorittaneet sosiaalityön perus- ja aineopinnot avoimessa yliopistossa. Suurin osa tästä ryhmästä on pohjakoulutukseltaan sosionomeja. Koska ehdotetulla muutoksella vahvistettaisiin lähtökohtaisesti nykyistä soveltamiskäytäntöä ja madallettaisiin esimerkiksi sosionomien kynnystä opiskella sosiaalityöntekijöiksi, ei keskuksen ehdottamalla muutoksella olennaisesti heikennettäisi hallituksen esitysluonnoksella tavoiteltavia vaikutuksia.

Lausunnonantajan näkemykset voimaantulosta

-

Onko lakiehdotuksen olennaisia vaikutuksia arvioitu riittävästi? Mitä muita olennaisia vaikutuksia lakiehdotuksella voidaan arvioida olevan?

-

Muita yleisiä huomioita lakiehdotuksesta?

-

Koskela Satu
Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus